

Sønderjysk sang og rap

Karen Margrethe Pedersen
Syddansk Universitet

For nogle år siden havde Museet på Sønderborg Slot en udstilling af Sønderjyllandsbilleder. De var fremstillet af folk fra Sønderjylland som i tekst og illustrationer gav deres bud på noget karakteristisk eller særegent for landsdelen inden for ti emner. Sprog og dialekt var ikke heriblandt, men den sproglige situation før og nu blev alligevel kommenteret, og sønderjysk viste sig betydningsfuld for mange uanset om deres nationale identitet var dansk eller tysk (Adriansen og Pedersen 2007).

Det nationale sindelag kom dog frem i forbindelse med emnet en sang, hvor mange danske sønderjyder, men ingen tyske, valgte sange skrevet på sønderjysk af dansknationale forfattere under tysk styre 1864-1920. Især foretrak mange Karsten Thomsens: *Ved Forårstid* fra 1870'erne der begynder med: "Det er så køhnt, det er så dejle" og slutter med: "Mit moersmål, din sång, hær dog den kønnest klång. Ja, det er køhnt, ja, det er dejle." En af udstillerne valgte denne sang "fordi den er digtet i det sønderjyske sprog. Sangen er en hyldest til modersmålet". Denne begrundelse viser klart at udstilleren sætter pris på sønderjysk som modersmål. Flere andre delte denne opfattelse og gav tillige udtryk for at sangen bekræftede det sproglige fællesskab og var med til at bevare dialekten. Dette formulerede en skoleelev således: "Også det at den er skrevet på gammeldags sønderjysk er af stor betydning for det sønderjyske folkefærd."

Andre skoleelever pegede på VOS - pigernes sange på sønderjysk som ikke fik prædikatet gammeldags. De er især landskendte for Giro 413 hittet *E Spritte*, men eleverne trak *Te Ringerien* frem, sange som i øvrigt begge er genudgivet på cd'en *VOS – Når vi vasker vinduer*

fra 2010, der i reklamen fremstår som “flersproget underholdning – dansk og alsisk i skøn forening”. Skoleeleverne skrev i begrundelsen for valget at det var: “fordi de synger på sønderjysk. Vores sprog er det, som vi er mest kendt for. Desuden synger de om ringridning, som jo hører til Sønderjylland.”

Disse elever identificerede sig øjensynlig med sønderjysk idet de skrev “vores sprog”, og i og med at de karakteriserede sønderjysk som et sprog, lå de på linje med den udstiller som skrev: “det sønderjyske sprog”. Denne opfattelse af dialekten som et sprog, der også ligger i ordet *flersproget* om den sønderjyske dialekt alsisk og dansk i reklamen for VOS, rækker tilbage til tiden under tysk styre i Sønderjylland. Her blev dialekten betragtet som de dansksindedes nationalsprog, *æ sproch*, som de markerede deres danskhed med i offentlige sammenhænge, mens de tysksindede brugte tysk. Som dagligsprog i det nære miljø anvendte begge grupper imidlertid sønderjysk, som mange tysksindede havde som modersmål, og her var dialekten neutral i national henseende. I andre samfund hvor folk også betragter dialekten som deres sprog, forekommer det nationale aspekt ikke, men fælles er at dialekten har status når den bliver anset for at være et sprog.

Sange på sønderjysk der er forfattet i dag, viser ligeledes at dialekten spiller en rolle og har status. Dette blev fremhævet i et andet bidrag til Sønderjyllandsbilleder hvor udstilleren valgte cd'en *Pornogangster* af L:Ron:Harald og skrev: “Jeg har valgt cd-en, fordi der i disse år lyder mange bekymrede røster, som frygter, at dialekterne snart forsvinder. Måske står det ikke så galt til.” En anden trak sangen *Mojn* frem som har tekst på sønderjysk og blev indspillet af *Valdemars Orchestra* i forbindelse med lanceringen af sloganet *Mojn – vi ses i Sønderborg* i 1975. Og hilsen *mojn* fik følgende ord med på vejen: “vores måde at hilse på [...] Så sønderjysk som det kan blive.” Heri er *Den Danske Ordbog* fra 2005 enig da den beskriver *mojn* som en almindelig hilsen i Sønderjylland.

Rap på sønderjysk

Sangen *Mojn* som er skrevet af Valdemar Rasmussen, blev ikke blot populær i Sønderjylland, den var også et hit på landsplan og opnåede

at komme på Dansktoppen. Ligeledes blev L:Ron:Haralds *Mæ å min Kadett* fra cd'en *Pornogangster* landskendt. De to kompositioner hører begge til genren rap. Det kan undre da *Mojn* er fra før rap blev kendt, men flere musikanmeldere har efterfølgende karakteriseret den som den første danske rap. Herom siger Valdemar Rasmussen:

“Da jeg i 1975 digtede, komponerede og indspillede *Mojn*, var det med inspiration fra Louis Armstrong, Calloway og andre jazzere som havde sunget scatsang længe før. For mig er det en rytmisk opdragelse, som falder mig helt naturlig. Når *Mojn* gik hen og blev et hit, så skyldes det vel netop, at her var der, uden at nogen vidste det, noget nyt på vej. At det senere skulle vise sig at blive et musikalsk udtryk, anede jeg eller andre intet om.” (e-post 2010).

Foruden rytmen udtrykker rap ofte et tilhørsforhold til en bestemt lokalitet og sproget i det miljø som rapperne kommer fra. Derved viser de deres baggrund respekt. Dette er også tilfældet hos Valdemar Rasmussen som i *Mojn* fokuserer på Sønderjylland og Sønderborg, og som i de senere rap inddrager Vestsønderjylland og Tønder, hvor han er opvokset. Dertil kommer brugen af hans modersmål sønderjysk. For L:Ron:Harald er Als og Sønderborg det centrale, og han rapper på sønderjysk.

Rap på sønderjysk fra Vestsønderjylland

I *Mojn* siger Valdemar Rasmussen mojn til alle sønderjyder. De er gjort let genkendelige gennem sønderjyske navne som Kesse for Kristian, Midde for Marie, Fidde for Frederik og Jønne for Jørgen (Pedersen 2003). De traditioner som stadig er levende i Sønderjylland, får også et mojn med på vejen. Det er ringridning og »mærken«, dvs. markeder som Klostermærken og Kliplev Mærken. Og rappen fortsætter:

Vi svinger og jatzer i Valdes Bande
og mojner til alle de riger og lande
mojn til Affenraa, Hadersle og Tynne,
mojn til åll I stoe bynne.
Med horn og tromme vi ska jer kanøffel
Vi ses i Synneborre mæl Als og Døffel.

Foruden rytmen er indflettede referencer til andre sange ligeledes karakteristisk for rap. Her er det til Ingemanns digt om Holger Danske fra 1837: "I alle de riger og lande". Nummeret er genudsendt på cd'en *Sønderjysk Kaffebord* i 1991, hvor også *Æ Punch Sti, Mojn Mojn ha' do moch i æ øjn?* og *Kagmanden* hører til rapgenren. På den senest udgivne cd *NOK* fra 2008 rapper Valdemar Rasmussen videre på sønderjysk i *Øgenavne*, *Hviskestykke*, *Pip i marsken*, *Sønderjysk Ordbog*, *Tek og Pot* og *Spejlæg*, og dialekten forbinder han med fællesskab og sønderjysk identitet. I sangen *Sønderjysk* fra *NOK* udtrykker han sin positive holdning til sønderjysk således: "Æ elske mit sproch den synnejysk' dialekt". For Valdemar Rasmussen signalerer sønderjysk både et regionalt fællesskab og en selvforståelse som sønderjyde.

Den sønderjyske dialekt i denne række af rap er kendetegnet ved en lang række grammatiske og lydlige særtræk samt dialektale gloser der er karakteristiske for sønderjysk i Vest- og Midtsønderjylland. Til de grammatiske forhold hører at den foranstillede bestemte artikel *æ* markerer at substantivet er i bestemt form fx *æ tanke*. Rigsdansk har efterhængt morfem *tankerne*. Når udtalen af artiklen er en æ-agtig lyd, hører dialekten til vest for den gamle hovedvej A10. Østpå er den e-agtig, og blandt andet L:Ron:Harald skriver den *e* (Nyberg 1993).

Endvidere har verber med en stamme der udlyder på l, n, r, eller s, men ikke indgår i konsonantgrupper, ingen bøjningsendelse i præsens *æ vind den sus*. Rigsdansk er *vinden den suser*. Og verberne *får*, *går* og *står* har omlyd i præsens *hvilken vej det ge*. Dertil kommer at det personlige pronomen i første person er *æ* der svarer til rigsdansk *jeg*, og adverbiet *it* svarer til *ikke*.

Til særtrækkene inden for de lydlige forhold i vestsønderjysk hører udtalen af de gammeldanske konsonanter *k*, *p*, *t* og *th* (*ð*) i udlyd og indlyd mellem vokaler. Dialekten har for gammeldansk *k* ch-lyden der nærmer sig den tyske -ich/-ach-lyd i fx *tebach*, *lechet*. Disse ord svarer til rigsdansk *tilbage*, *legede*. Gammeldansk *p* har udtalen *f* som i *æ fugl de pif*, *pifkoncert* der svarer til rigsdansk *pibe*, *pibekonzert*. Gammeldansk *t* enten bortfalder eller bliver til svækket r [*ɹ*] eller [*ə*] fx *uen*, hvor rigsdansk har *uden* og udtale med blødt d [*ð*]. Og gammeldansk *th* falder enten væk i vestsønderjysk eller har en udtale

svarende til det skrevne *j* fx *glaj*, *blaj* som på rigsdansk er *glad* og *blad*, men i rappene forekommer imidlertid også den rigsdanske udtale i fx *Snehvide* og *bestride*.

Inden for vokalerne er det dybe sønderjyske *a* karakteristisk for udtalen, men er ikke gengivet i skriften fx *land*. Dette *a* ligger ifølge Nyberg (1990:168) ret fjernt fra konservativt rigsmåls *a*-lyd. Endvidere er det karakteristisk for vestsønderjysk at det lange *e*, *ø* og *o* bliver udtalt med glidning, dvs. at man går fra en lyd hen imod en anden, fra *e* mod en *i*-lyd der ofte skrives *j* som i *sej* (ser), og fra *ø* mod en *y*-lyd som bliver skrevet både som *j* og *i* som fx i *høje* (høre). Dertil hører at langt *o* glider mod en *u*-lyd. Denne diftongering forekommer imidlertid ikke i udtalen i rappene og er heller ikke angivet i skriften da der står fx *store*, *sol*, *bro*, *tro*. For langt *e* og *ø* gælder ligeledes at de både har rigsdansk udtale og skrift og den dialektale fx *se* og *sej* (se) og *høe* og *høje* (høre).

Ordforrådet i rappene er som sagt karakteriseret ved en række dialektale glosor som verbet *støb* (bakke), substantivet *løbbels* (marmorkugler) adjektivet *dose* (svimmel) hvoraf mange er tyske låneord (Nyberg 1988). Hertil kommer proprierne Ludde (Louise), Midde (Marie), Stinne (Kirstine) og Tidde (Katrine) for kvindernes vedkommende og for mændene: Calle (Carl), Kedde eller Kesse (Christian), Fidde (Frederik) og Jønne (Jørgen). Endvidere har rappene en række indlånte tyske udtryk som fx *mit swung und freude* og *liebe* (Hviskestykke). De er ret almindelige i sønderjysk på Tønderegnen som resultat af tysk sprogkontakt.

Denne analyse viser at Valdemar Rasmussens dialekt ligger ret tæt ved den traditionelle sønderjyske dialekt i Tønder og egnen deromkring når der ved traditionel sønderjysk forstås en traditionel lokal dialekt som er knyttet til et geografisk afgrænset område, en bestemt lokalitet, og karakteriseret ved en fast kombination af særtræk der ikke stammer fra udviklingen af rigsdansk (Pedersen 2011:188). Grunden til at den ikke helt opfylder kriterierne for at være en traditionel dialekt, er at der inden for de lydlige forhold ikke er en fast kombination af særtræk. Diftongering forekommer ikke altid. Dette er med til at karakterisere den sønderjyske dialekt i rappene som en moderne regional dialekt (Pedersen 2011:189). Dette vil sige moderne

Karen Margrethe Pedersen (SDU)

sønderjysk som er en dialekt fælles for Sønderjylland og som har en del af særtrækkene fra en eller flere af de traditionelle sønderjyske dialekter, men ikke noget fast antal særtræk og heller ikke særtræk i nogen fast kombination.

Rap på Sønderjysk fra Als

L:Ron:Harald har understreget sit tilhørsforhold til Sønderborg, som hovedsagelig ligger på øen Als, ved at rappe om byen, ved at have ALS tatoveret på halsen og ved at rappe på sønderjysk. Efter en lang række rap på sønderjysk har han i en radioudsendelse i P4 DR Syd i 2010 erklæret at L:Ron:Harald er død. Kunstnernavnet er blevet afløst af navneattestens Lars Jensen, og han er vendt tilbage til grafittien som han dyrkede som ung. Det mest alment kendte nummer fra *Pornogangster* (1999) er *Mæ å min Kadett* der i uddrag er nedskrevet som:

Mæ å min Kadett – Mæ å min Kadett
Opel Kadett den er åltins numme jet
Mæ å min Kadett – Mæ å min Kadett
Opel Kadett den er åltins numme jet

L:RON:HARALD han ælske sin Kadett
å køie i Kadett de æ fannemgame fett
Dobbelt kaburator å e hele svineri
Tysk mekanik de æ nau vi ka li

Så L:RON:HARALD han æ mæ å e hold
Fåk BMW få Harald han æ kold
Opel Kadett ja se de æ naue dæ ka holle
Næ æ ligge å e bachsæi mæ conni å bolle

En analyse af dialekten i *Mæ å min Kadett* og resten af numrene på *Pornogangster* viser at der er særtræk fra flere sønderjyske dialekter og ikke kun fra de alsiske. Den foranstillede bestemte artikel bliver udtalt e-agtigt, hvilket er et østsønderjysk og alsisk særtræk, og i alle rap bliver den gengivet *e*. Desuden er det personlige pronomen *æ* dvs. det rigsdanske *jeg*, og præpositionen *å* er lig *på*. Dertil kommer det

Sønderjysk sang og rap

dybe sønderjyske *a*. Derimod er diftongeringen af langt *e*, *o* og *ø* ikke gennemført konsekvent da nogle ord udtales uden diftongering fx *hele* og *se*, mens *køre* bliver udtalt med diftongering som *køy* og skrives *køie*, hvilket kan være alsisk udtale. Udtalen af gammeldansk *k* er *g* i *ligge*, men *ch* i *bach*. De sønderjyske særtræk indgår således ikke altid i en fast kombination, og derfor er rappene på *Pornogangster* fremført på en moderne regional dialekt, moderne sønderjysk.

Ligesom Valdemar Rasmussen er L:Ron:Harald meget bevidst om sin brug af dialekten og både glad og stolt over at kunne sønderjysk. I et interview til Danmarks Radio i 2007 fortæller han (H) på sønderjysk interviewereren (I), der i løbet af interviewet også slår over i sønderjysk, hvorfor det er vigtigt at rappe på sønderjysk:

I: L:Ron:Harald hvad skal vi egentlig med synnejysk?

H: Altså synnejysk det ska vi da udbrej mest muligt til æ hele verden for det er da den fineste dialekt der naunsin er opfundet altså.

I: Hvad er det der er så godt ved den?

H: Jamen altså den svinger jo, den er musisk, og den er charmerende og der er mange goj vendinger og udtryk og møj godt fikum dick man ka lau mæ æ sproch der jo (DYT fikum dick betyder lumskeri eller fikfakseri). Jer fra køffenhaun I spille så smart I er stou i æ kæft [...] det sai æ L:Ron:Harald æ man.

I: jamen tænk dig nu om fordi hvis du snakker synnejysk i køffenhaun fx så er dæ it ret manne dæ forstå hva du sai, hva æ så æ mening mæ et?

H: jamen æ mening er at de der køffenhaunere ska lær å forstå at det hele it ska foregå på køffenhavnsk jo, måske udvide deres horisont lidt it altså, æ tøs jo at det hele it ska vær så strømnet og globaliseret og multinationalt og vi ska ålle sammen snak engelsk eller ålle sammen snak smart køffenhaunsk eller naue. Æ tøs jo at dæ ska være flere farver å æ palet, jo flere farver å æ palet jo bedre er det jo it altså, hvert menneske udtrykker sig å sin måj, og æ dialekt det er jo bare en måj at udtrykke sig å jo. Æ ka godt li mangfoldighed ved mennesker, å derfor så tøs æ det er galt vigtig at vi holder fast ved æ dialekter å sån.

(Fra: <http://www.dr.dk/Tema/Graenseland/Forside.htm>).

Karen Margrethe Pedersen (SDU)

Omverdenens holdninger til rap på sønderjysk

L:Ron:Harald plæderer i interviewet for sprogpluralisme, og han er imod den sproglige ensretning som udbredelsen af københavnsk har medført. Tillige giver han en æstetisk vurdering af sønderjysk som den fineste dialekt. Flere af hans lokale tilhængere havde en tilsvarende holdning på en chat der har været knyttet til L:Ron:Haralds hjemmeside. De gav svar på tiltale til den unge Nadja som ikke forstod dialekten på *Pornogangster* og ikke mente at sproget var dansk. Hun skrev: “hva er det lige for et sprog han taler?? Det er ihvertfald ikke dansk det kan jeg da høre...”

Fire sønderjyske unge forsvarede dialekten og påpegede at den er lige så dansk og rigtig som rigsdansk, og at det tillige er et udtryk for begavelse at beherske to sprog:

“Det er et særpræg af dansk kultur der hedder dialekt. Den sms agtige ‘short hand’ og brug af mange engelske låneord kan vel kaldes en moderne dialekt. Jeg ved ikke om du seriøst mener, at dette ikke er dansk blot fordi DU ikke forstår det. Men nu fik du i hvert fald et forsøg på et seriøst svar.”

“er nu ret sikker på dialekterne går ligeså langt tilbage og er ligeså rigtig som rigs-dansk eller rigtig dansk som du mener”

“Ja, se nu her Nadja skanken :) Jeg kan både snakke (Dansk) som du kalder det, og jeg kan snakke med dialekt, bare fordi der er nogle folk som er mere begavede end dig behøves du ikke rakke ned på dem :)”

Det fjerde svar som var på sønderjysk, betegnede spørgeren som en skide københavner og bad hende holde kæft:

“Hold æ kæft skie kæffenhaune’ MOJN”.

Litteraten Lars Bukdahl har i *Generationsmaskinen. Dansk litteratur som yngst 1990-2004* (2004:323) også kommenteret L:Ron:Haralds rap: “det forbliver for vildt, at han rapper på sønderjysk” og i *Poesi dér: danske raptekster 1988 – 2004* (2004: 104) finder han at “dialekt (gloser og stavning)” hører til de forholdsvis eksotiske koder som er svære at placere i forhold til åbne og lukkede koder: “dialekt (hvad f.eks. med L:RON:HARALDs dialektale udgaver af hip-hop-lingo)”.

Det er dermed overladt til andre at afgøre om dialekt er en åben eller lukket kode. Når Bukdahl kalder en dialekt eksotisk, er der næppe tvivl om at den er fremmed for ham og sikkert en lukket kode. Bukdahl har også problemer med indsigt i temaerne som L:Ron:Harald rapper om og betegner en Opel Kadett og en Puch Maxi for “højest konkrete og lettere absurde omdrejningspunkter” (2004:110). Denne bedømmelse som absurd vidner om total uvidenhed om ungdomskultur og sprog blandt nogle af drengene og de unge mænd i landkommuner og købstæder i 1990’erne, i hvert fald i Sønderjylland. For dem var det lykken at blive 16 år og kunne få knallertkørekort og en knallert, helst en Puch Maxi. For den 17-årige var målet at få kørekort på 18-årsfødselsdagen, og bilen skulle være en billig, gammel Opel Kadett. Det foretrukne mærke i 2010 er en sort Golf, og knallerten og bilen er stadig vigtige transportmidler for unge mænd på egne med ringe offentlig transport. De giver mulighed for samvær med andre unge, for at komme i byen og for at imponere. Dertil hjælper store højtalere som spiller for åbne bilvinduer. Denne del af ungdomskulturen hører ligesom dialekten til livet i lokalsamfundene og er derfor ikke et absurd temavalg, men en afspejling af kulturen i hjemstavnen som har stor betydning i rapgenren. L: Ron: Harald udviser i modsætning til Lars Bukdahl stor indsigt i denne gruppe unges værdier og rapper om dem med en stor grad af selvidentifikation.

Sønderjysk valgrap

L:Ron: Harald er imidlertid andet end pornoganster. Han er et politisk menneske som engagerer sig til fordel for Socialdemokratiet og har komponeret to valgrap for partiet. Da Benny Engelbrecht fra Sønderborg stillede op til folketingsvalget i 2007, skrev L:Ron:Harald *Respekt for Engelbrecht* som er en rap på sønderjysk. Han indleder den med at fremføre at han mest synger om bajere og traktortræk, men nu har han et andet budskab. Derefter følger rappens omkvæd:

“Sæt kryds ved Engelbrecht/for æ mand er til gavn/han tænker å
æ landsdel og it København. Fremskridt for Jylland/det er motto
for æ mand/ han skal vælges nu/for vi ved hvad han kan.”

Og det første af otte vers lyder:

Karen Margrethe Pedersen (SDU)

“Dæ ska ske nau nyt det ka’ itt blyw ve /Få Dyffel Møll male
helt a hælved te’/Sy- å Vestjylland blywe æueset å glemt/Det æ
Køffenhauneri å det dævlengame slemt.”

(Fra: <http://benny-engelbrecht.Smartlog.dk/valgsang>).

Denne valgrap er skrevet på moderne sønderjysk, dvs. det er en moderne regional dialekt, og det er bemærkelsesværdigt at den foranstillede bestemte artikel både bliver udtalt og skrevet *æ*, mens L:Ron:Harald tidligere i sine sønderjyske rap konsekvent har brugt *e*. Valgrappen fik seks stjerner ud af seks mulige i Berlingske Tidende og en pæn omtale i Politiken. Da Mondo på P3 gennemførte et stort grandprix for valgsange med en national sms-afstemning blandt tolv nominerede sange, blev den imidlertid kun nummer tre, muligvis pga. dialekten. Alligevel konkluderede Benny Engelbrecht at det “der startede som en god lokal spøg er jo med et blevet en landsdækkende begivenhed.” (Benny Engelbrecht, Smartlog 13.11.2007). Ved at kalde rappen *en lokal spøg* markerer han at den har skullet appellere til vælgere i Sønderjylland og først og fremmest de unge vælgere, som DSU-Sønderborg holdt en valgkampsaften for med de to sønderjyske rappere L:Ron:Harald og Jeppe Rap på et kendt hip-hop spillested i Sønderborg. Der var stuvende fuldt, og det har nok givet mange stemmer. Engelbrecht blev i hvert fald valgt ind i Folketinget.

Under valgkampen til Regionsrådet for Region Syddanmark i 2009 komponerede L:Ron:Harald igen en valgrap på sønderjysk, *Gi vos Jesper*. Det var til den yngste kandidat Jesper Smaling, nr. 24 på liste A, som dog ikke blev valgt (www.smaling.dk). Samme år præsenterede det tyske mindretals Slesvigsk Parti og dets ungdomsorganisation Junge Spitzen hver sin valgrap på sønderjysk til kommunalvalget i de fire sønderjyske kommuner. Slesvig Partis *Det’ Vos* er forfattet på traditionel sønderjysk, mens de unges *Spitzenklasse Rap* bliver fremført på moderne sønderjysk (Pedersen 2011:199). De markerer partiets regionale tilhørsforhold og var led i en valgkamp, hvor partiet markedsførte sig som det sønderjyske parti, hvilket også fremgår af hjemmesiden www.stemsønderjysk.dk. Slesvigsk Parti fik et overordentlig godt valg, sandsynligvis takket være dets sønderjyske profil som mange sønderjyder kunne identificere sig med, og valgrappene som tiltalte mange unge.

Andre rappere fra Sønderjylland

Valgrappen *Spitzenklasse Rap* er komponeret og rappet af Brygs fra 4Fod, men bortset fra denne ene rap har han ikke produceret andre rap udelukkende på sønderjysk. Han ønsker dog sammen med sønderjyden Kami-Kaspar i gruppen 4Fod (to mænd har fire fødder) at fremhæve deres sønderjyske rødder. I et interview bliver de spurgt:

“I har også brugt et meget sønderjysk udtryk i musikken indtil nu, hvordan kan det være, og hvad får I ud af det? Bryx svarer: Altså når vi rapper, forkorter vi ordene af som vi ville udtale dem når vi snakker. Vi siger aldrig “*ik-ke*”, og på den måde bruger vi nok vores sprog til at få ting til at rime, som andre ikke kan. Og Kami-Kasper tilføjer: På et nummer som “*Mojn*” rapper vi forholdsvis rigsdansk, men vi laver omkvædet på sønderjysk, fordi vi ville repræsentere Sønderborg på en original måde, så folk recognizer vi er anderledes.” (HipHop.dk fra 05/09/2005).

Rapperne *ik* er den jyske apokoperede form af *ikke* som hører til jysk talesprog nærmere end sønderjysk, hvor nægtelsen er *it*. Men deres hensigt er ifølge interviewet også kun at signalere deres sønderjyske tilhørsforhold gennem enkelte indslag som fx i rappen *Ja Mojn doo*, hvor omkvædet er på moderne sønderjysk med omlyd i præsens i *geh* (*går*), særformen *saj* (*siger*) og det personlige pronomen *æ* for *jeg*, mens ordet *alle* ikke har den dialektale udtale *åll* :

“Ja mojn do/ alle vegne æ geh der saj de mojn do/ ja mojn do/ ja mojn do/ alle vegne æ geh der saj de mojn do/ så mojn do/ ja mojn do.” (www.youtube.com).

I en anden rap *Legen på vejen* der udspiller sig på Enghave Plads i København, møder vi hilsnen *mojn* i den verbale form *mojner*: “Og mojner folk, mens asfalten bliver flosset”. Med andre ord markerer de deres regionale sønderjyske tilhørsforhold i teksten.

Endvidere er der Jeppe Rapp fra Sønderborg som ikke har rap på sønderjysk, men som på mindst et nummer, *Sønderbronxpunx* sammen med 4Fod (2008), har sønderjyske stemmer som kommenterer rappen. Clemens, Kenneth K fra Faktaposen og senere Østkyst Hustlers samt

Karen Margrethe Pedersen (SDU)

Per Vers er blandt de landskendte rappere som også er opvokset i Sønderjylland, men i deres rap har jeg endnu ikke fundet nogen brug af sønderjysk.

National, lokal og regional – en konklusion på sønderjysk i sang og rap

Sønderjysk dialekt, både den traditionelle og den moderne, er med de sønderjyske sange under tysk styre, popsange fra 1980'erne og nutidens rap i snart 150 år blevet brugt i forskellige former for sang til at markere en identitet, først en dansk national identitet, senere en regional eller en lokal identitet. Hertil kommer den sønderjyske folkesang som til alle tider har været udtryk for et tilhørsforhold til Sønderjylland (Dam-Jensen & Lauritsen 1983). Som identitetsmarkør har sønderjysk vist sig i denne analyse stadig at appellere til en følelse af fællesskab, lokalt og regionalt, samt til at markere rødder i Sønderjylland. Det gælder helt ned til brugen af et enkelt ord, den sønderjyske hilsen *mojn*.

Denne hilsen spiller en gennemgående rolle i sønderjysk rap lige fra den første rap i Sønderjylland, eller rettere i Danmark, *Mojn*, som var udsprunget af den sønderborgske Handelstandsforenings kampagne for Sønderborg i 1975 med sloganet: *Mojn – vi ses i Sønderborg* (Pedersen 1995). L:Ron:Harald har ligeledes komponeret en rap med titlen: *Mojn*, der indgår i cd'en *Vi' fra Jylland* med referencer til Valdemar Rasmussens *Mojn*. De har begge tillige komponeret rap med titlen *Mojn*, *Mojn har do moch i æ øjn*, dog med vidt forskelligt indhold. Dertil kommer 4Fods rap *Ja Mojn do*. Desuden indgår hilsnen *mojn* i en lang række af de sønderjyske rap herunder valgrappene.

Det 35 år gamle slogan *Mojn – vi ses i Sønderborg* har også vist sig levedygtigt. De unge rappere i Sønderborg har taget det til sig og omformet det til: *Mojn – vi ses i Sønderbronx*, og det figurerer på flere sønderborgske rapperes T-shirt i dag. Hermed hentyder de ikke blot til hjemstavnen, men også til at de første hiphoppere som udtrykte sig inden for rapgenren, var fra South Bronx i NewYork City. Navnet *Sønderbronx* indgår i øvrigt ikke blot i Jeppe Rapps ovennævnte nummer, men også i flere af L:Ron:Haralds rap.

Ved at kombinere det lokale med det globale har de rappere

som udtrykker sig på sønderjysk, placeret sig i et lokalt rum. De har rødder i det lokale og får inspiration fra det globale. Derfor har sønderjysk betydning for dem. Og dialekten er åbenbart også værdifuld og acceptabel for deres tilhængere siden flere af rapperne er blevet landskendte.

Litteratur

- Adriansen, Inge & Karen Margrethe Pedersen (red.) (2007) *Sønderjyllands-billeder eller selvportrætter?* Sønderjyske Museer 2005-7, Sønderborg: Museum Sønderjylland.
- Bukdahl, Lars (2004) *Generationsmaskinen. Dansk litteratur som yngst 1990-2004*. København: Borgen.
- (2004) *Poesi dér: danske raptekster 1988-2004*. Århus: Systime.
- Dam-Jensen, Elsemarie & Birgit Lauritsen (1983) *Æ ga nok vee vå lænng æno. Træk af folkesangens historie i Sønderjylland*. Aabenraa: Institut for grænseregionsforskning.
- Den Danske Ordbog* (2003-5). København: Det danske Sprog og Litteraturselskab.
- Ingemann, B.S. (1837) I aller de riger og lande. *Holger Danske. Et Digt*. L:Ron:Harald (1999) *Pornogangster*. Cd.
- (2006) *Vi' fra Jylland*. Cd.
- Nyberg, Magda (1988) Tyske låneord i sønderjysk. *Dialektstudier* 5. København: Institut for Dansk Dialektforskning.
- (1990) Unge sønderjyders rigsmålstilegnelse. *Danske Folkemål* 33:159-169.
- (1993) Skal det foransatte bestemte kendeord i sønderjysk skrives med e eller æ? *Sønderjysk Månedsskrift*:117-118.
- Pedersen, Karen Margrethe (1995) MOJN – en hilsen i Sønderjylland i 75 år. Henrik Becker-Christensen (red.) *Grænsen i 75 år*. Aabenraa:244-268.
- (2003) Navne i Sønderjylland. *Navne er trofast*. Modernål-Selskabets Årbog. København:111-123.
- (2011) Valgkamp på sønderjysk. *Jysk, øsmål, rigsdansk mv. Festskrift til Viggo Sørensen og Ove Rasmussen*. Torben Arboe og Inger Schoonderbeek Hansen (red.). Peter Skautrup Centret for Jysk Dialektforskning. Århus:185-206.
- Rasmussen, Valdemar. *E-post*, september 2010.

Karen Margrethe Pedersen (SDU)

- Thomsen, Karsten: Ved Forårstid i *Tolv sønderjyske Viser af Karsten Thomsen fra Frøslev* (1945). Udg. Af Sprogforeningen ved Martin N. Hansen. Aabenraa.
- Valdemars Orchestra (1975) *Mojn – vi ses i Sønderborg*. LP, STUK, 22012.
- Valdemarsk (Valdemar Rasmussen) (1991) *Sønderjysk Kaffebord*. Music Mecca, Cd 1016-2.
- (2008) *NOK*. Gateway Music. Cd.
- VOS (2010) *Når vi vasker vinduer*. Cd, Jack Music.

Internetkilder

- 4 Fod (2005) *Interview*. www.hiphop.dk (05/09/2005)
- (2007) *Ja Mojn doo*. Wn.com/4Fod_Ja_Mojn_Doo
- Benny Engelbrecht (2007) <http://benny-engelbrecht.Smartlog.dk/13.11.2007>
- <http://benny-engelbrecht.Smartlog.dk/valgsang>
- L:Ron:Harald (2007) *Respekt for Engelbrecht*. <http://benny-engelbrecht.Smartlog.dk/valgsang>.
- (2007) *Interview* i <http://www.dr.dk/Tema/Graenseland/Forside.htm>
- (2009) *Gi' vos Jesper*. www.smaling.dk
- (2010) Interview i P4, DR Syd: <http://www.dr.dk/Regioner/Syd/Nyheder/Soenderborg/2010/03/04/084003.htm>
- Jeppe Rap (2008) *Sønderbronxpunx* www.youtube.com
- Spitzenklasse Rap (2009) www.stemsønderjysk.dk
- Det' Vos (2009) www.stemsønderjysk.dk
- Jesper Smaling (2009) www.smaling.dk og wn.com.lronharald_gi_vos_jesper!